

ГЛОВО

№ 5 (74), вересень – жовтень 2019 р.

“Гетьманської столиці”

Газета Національного історико-культурного заповідника “Гетьманська столиця”

АРХЕОЛОГІЧНИЙ СЕЗОН — 2019 В БАТУРИНІ

КАРІНА СОЛДАТОВА

старший науковий співробітник НІКЗ «Гетьманська столиця»

Вивчаючи історію людства за матеріальними залишками, археологи здійснюють вагомий внесок у розвиток сучасної історичної науки. За 23 роки в гетьманській столиці це довело науковці Батуринської археологічної експедиції Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка та Інституту археології НАН України. Цьогорічні дослідження розпочалися 2 серпня та тривали три тижні. У них взяли участь студенти, викладачі, наукові співробітники, магістранти, аспіранти Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського, Глухівського національного педагогічного університету імені О.П. Довженка та Інституту археології НАН України. Велику допомогу надали волонтери, серед яких найбільше було ліцеїстів Глухівського ліцею-інтернату з посиленою військовою підготовкою. Сили експедиції цього року були спрямовані на дослідження забудови Батурина та вивчення планування садиб козацької старшини XVII – початку XVIII ст.

Продовжилися дослідження Кочубеївщини. Їх очолив аспірант Інституту археології НАН України А. Потапенко. У 2018 р. на південний схід від будинку В. Кочубея науковці натрапили на залишки кладки окремої споруди, що складалася з 3-х кімнат. Було висловлено припущення, що це була кухня. У цьогорічному сезоні продовжено її вивчення. У 3-х траншеях було виявлено 2 стовпові ями, кладку фундаменту та дерев'яний стовпчик. Вдалося «спіймати» кут південно-західної стінки будівлі та дослідити цегляну кладку XVII–XVIII ст., у два ряди. Знайдено багато фрагментів керамічного посуду (із зеленою та жовтою поливою), кахлів голландського типу, що підтверджують функціональне призначення приміщення. Часом спорудження цієї будівлі є друга половина XVIII ст., коли власником садиби був гетьман Кирило Розумовський. На це вказують і дві монети Російської імперії цього часу, знайдені тут.

Минулого року на території Побожівки археологи виявили рештки будинку генерального писаря Пилипа Орлика, тому дослідження цієї споруди продовжилися у 2019 р. Розкопки на даному об'єкті очолив науковий співробітник Інституту археології НАН України В. Жигола. Вдалося знайти кут будівлі

й залишки будівельної деревини початку XVIII ст. Серед знахідок переважали фрагменти полив'яних та теракотових рельєфних кахлів цього періоду. У культурному шарі на рівні XVIII–XIX ст. було виявлено скелет дорослого бика.

Досліджуючи південне передмістя Батурина XVII–XVIII ст., один із розкопів було розбито неподалік автошляху Кіпті-Бачівськ. Роботи на об'єкті очолив старший науковий співробітник Центру археології та стародавньої історії Північного Лівобережжя ім. Д.Я. Самоквасова О. Терещенко. Попереднього року тут виявили житло мешканця Батурина XVII – початку XVIII ст. Завданням нового сезону стало вивчення центрального житла та розпланування садиби. Житло, у плануванні якого виявили коридор та ганок, було дерев'яним. Воно було розібране до 1708 р. На його місці почав просідати ґрунт та утворився своєрідний котлован, який надалі використовували як смітник. Було знайдено і господарську яму. На

пошук нових археологічних об'єктів ранніх слов'ян та сівер'ян – волинцівської та роменської культури VIII–X ст. У культурному шарі на рівні XVIII–XIX ст. археологи натрапили на фрагмент жіночого дукача. За час розкопок в Батурині таких знахідок не траплялося. Було виявлено чимало слідів жителів та господарських об'єктів доби слов'ян. Серед знахідок переважали фрагменти ліпного посуду, орнаментовані вдавненнями.

Ще один об'єкт розкопок 2019 р. знаходився на території заміської резиденції Івана Мазепи. За роки досліджень цієї садиби було виявлено і вивчено кам'яний палац, дерев'яні «покоюву хату» (флігель), курінь-вартівню, церкву. Довгий час западина перед палацом вважалася рештками колодязя. В минулому році під час розвідки на краю котловану було знайдено цегляну кладку. Вивчення щойновиявленого об'єкта під керівництвом молодшої наукової співробітниці Інституту археології НАН України

Дослідження заміської резиденції Івана Мазепи в Батурині. Фото автора, 2019 р.

Л. Мироненко в цьогорічному сезоні було продовжено. Під час досліджень вдалося з'ясувати, що це підвальне приміщення наземної споруди, можливо, господарського призначення. Археологи виявили вхід до підвалу. До нього вели дерев'яні двері. Було розкопано сходи та ніші в стінах на сходовій ділянці. Було встановлено, що кладка з цегли мала товщину близько 90 см, а підвал був частиною забудови садиби І. Мазепи. Сама садиба припинила своє існування у 1708 р., але підвальне приміщення збереглося. Воно використовувалося за призначенням ще й у той час, коли цією територією володів бджоляр Степан Великдан (син П.І. Прокоповича). Видовжену яму довжиною в три сажні і шириною трохи більше сажня поблизу решток фундаментів гетьманського палацу згадували очевидці в кінці XIX ст. На новому об'єкті було знайдено багато полив'яних та теракотових рельєфних кахлів, фігурної плитки з підлоги палацу гетьмана І. Мазепи. Серед знахідок привертає увагу фрагмент цегли із відбитком лапи собаки.

Дослідження на території поселення Дорога. Фото автора, 2019 р.

Третій рік поспіль дослідження ведуться й на північному передмісті Батурина – Горбанівці. Розкопки там очолив науковий співробітник Центру археології та стародавньої історії Північного Лівобережжя ім. Д.Я. Самоквасова С. Соколін. Метою досліджень цього року був

пошук нових археологічних об'єктів ранніх слов'ян та сівер'ян – волинцівської та роменської культури VIII–X ст. У культурному шарі на рівні XVIII–XIX ст. археологи натрапили на фрагмент жіночого дукача. За час розкопок в Батурині таких знахідок не траплялося. Було виявлено чимало слідів жителів та господарських об'єктів доби слов'ян. Серед знахідок переважали фрагменти ліпного посуду, орнаментовані вдавненнями.

Отже, археологічний сезон 2019 року був цікавим і плідним на нові археологічні відкриття, що доповнили уявлення про розвиток Батурина в різні історичні періоди.

ДОСЛІДЖЕННЯ САКРАЛЬНИХ ПАМ'ЯТОК БАТУРИНА В ХХ СТ.

**Любов
КІЯШКО**

заступник генерального директора з наукової роботи НІКЗ «Гетьманська столиця»

Сакральні пам'ятки, як і історичне минуле Батурина загалом, постійно приваблювали дослідників старовини. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. вийшли публікації М. Ісаєнка, О. Лазаревського, Ф. Гумілевського, В. Різниченка. Але ґрунтовних досліджень пам'яток не велося. На початок ХХ ст. в Батурині та найближчих околицях знаходилися такі пам'ятки сакральної архітектури: кам'яні Воскресенська і Покровська церкви, дерев'яна церква Іоана Богослова й комплекс Батуринського Микола-Крупицького монастиря. Та роки радянської влади внесли свої корективи: у 30-х рр. ХХ ст. було знищено Покровську і Богословську церкви, Миколаївський собор Батуринського Микола-Крупицького монастиря, пограбовано склеп і зруйновано надгробок гетьмана К. Розумовського у Воскресенській церкві.

В 1789 р. в Батурині було побудовано церкву Покрови Богородиці. Храм мав розміри близько 22 м у довжину і ширину. В 1898 р. при Покровській церкві була відкрита школа грамоти, розташована в кам'яному двоповерховому будинку на церковному подвір'ї. Та, на жаль, з усього ансамблю до наших днів збереглося лише приміщення церковнопарафіяльної школи. Храм Покрови Богородиці було зруйновано в 1935 р., а його дзвіницю – в 50-х рр. ХХ ст. Досліджень цієї церкви у ХХ ст. не проводилось.

В 1927 р. до Батурина приїздить Федір Ернст – мистецтвознавець, пам'яткоохоронець, музейний працівник, що все своє життя присвятив збереженню та дослідженню скарбів української культури. Він з кінця 1917 р. працював у галузі охорони пам'яток, в 1926–1930 рр. був краєвим інспектором по Київщині, Волині, Поділлі і Чернігівщині при Наркомосі УСРР. Причиною його приїзду Ф. Ернста стало несанкціоноване розкриття склепу гетьмана К. Розумовського у Воскресенській церкві-усипальниці.

Влітку 1927 р. проведено «дослідження» склепу К. Розумовського з ініціативи завідувача Конотопським окрмузеєм Олегом Поплавським. Без дозволу з боку відповідних інстанцій було зламано і пограбовано склеп К. Розумовського. За свідченням Ф. Ернста, який був безпосередньо причетний до розслідування цієї

справи, акт огляду місця поховання О. Поплавський склав похапцем, через 4 дні, тому деякі деталі могли перекутити або замовчати.

Щоб сховати сліди злочину, пролом нашвидкуруч замурували та забили дошками підлоги. Речі із склепу перевезли до Конотопського музею, а далі, на жаль, їх слід втрачається і до сьогодні їх доля невідома. Лише за наполяганням Ф. Ернста було проведено розслідування цієї справи, зроблено фотофіксацію і покарано ініціаторів відкриття.

Заснування Батуринського Микола-Крупицького монастиря сягає в глибину ХІ століття. В добу Гетьманщини через близькість до столичного Батурина він був однією із найбільш шанованих і багатих обитель Лівобережної України. В 1680 р. на кошти генерального судді І. Домонтовича будується соборний монастирський храм в ім'я Святого Миколи Чудотворця. Зведений у візантійському стилі, п'ятибанний, хрестовидний, з рисами українського бароко, храм був розписаний чудовими фресками. Довжина його від вівтаря до західних дверей сягала близько 36 м, ширина – 28 м, висота до хреста – 45 м. Храм мав три престоли. На початку ХVІІІ ст. в Миколаївському соборі було вста-

кальні фото внутрішнього вигляду храму та іконостасу, а також його креслення. Миколаївський храм було зруйновано в 1935 р.

Групою С. Таранушенка були зроблені і фото одностовпної дерев'яної церкви Івана Богослова на правобережному передмісті Матіївці. Її було перенесено сюди у 1778 р. з території садиби генерального судді В. Кочубея, де вона спочатку діяла як його домовий храм Введення Пресвятої Богородиці. Часом первісної побудови цієї церкви міг бути кінець ХVІІ чи початок ХVІІІ ст., вона належала до «баштового» типу барокових дерев'яних храмів.

Об'ємно-просторова й розпланувальна структура споруд і будівельних комплексів сакральних пам'яток Батурина в другій половині ХХ ст. була об'єктом вивчення у працях М. Цапенка, П. Юрченка, Г. Логвина, В. Вечерського.

В 1960 р. М. Цапенко обстежував залишки комплексу Батуринського Микола-Крупицького монастиря. На сторінці монастирського Синодика він віднайшов план монастиря кінця ХVІІ ст. і на основі цього креслення реконструював загальний вигляд обителі, а також план, куполи та маківки зруйнованого Миколаївського собору. В теплій Спасо-Преображенській церкві Цапенко здійснив обміри та замалював орнамент кахлів печі з синіми полив'яними кахлями. Результати його досліджень були викладені в монографії «Архитектура Левобережной Украины ХVІІ–ХVІІІ веков» та науково-популярному виданні «По равнинам Десны и Сейма», що вийшли в 1967 р. у Москві. Під час археологічних досліджень території монастиря влітку 2000 р. було виявлено фундаменти Миколаївського храму, фундаменти огорожі та веж. В результаті було підтверджено план, складений М. Цапенком, який майже співпав з виявленими фундаментами будівель.

Ще одним із дослідників старожитностей Батурина був Віктор Бондаренко. Його дослідження базувалися на історичних джерелах з московських архівів.

Бондаренко планував видати історію Батурина окремою книгою, але цього йому не дозволили. І лише в 70-х роках ХХ ст. в Бахмацькій районній газеті «Радянське село» вийшов цикл його статей «Батуринська старовина», але в значно скороченому вигляді і з відбитком радянської ідеології.

Миколаївський собор Батуринського Микола-Крупицького монастиря. Фото С. Таранушенка, поч. ХХ ст.

новлено багаторусний іконостас, прикрашений пишним різьбленням і позолотою. Він являв собою рідкісний зразок повного високого барокового іконостасу. В 1930 р. відомий дослідник дерев'яної архітектури Стефан Таранушенко здійснив фахове обстеження Миколаївського собору і завдяки йому маємо уні-

БАТУРИНСЬКІ МОНАСТИРІ

**НАТАЛІЯ
САЄНКО**

учений
секретар
НКЗ «Гетьманська
столиця»

За описом 1654 р. «в Батурині за городом в слободі над озером на горі» знаходився чоловічий монастир. Ця обитель була укріплена ровом, земляним валом з дубовим колотим тином по ньому, а над ворітьми стояла дерев'яна дзвіниця. У монастирському дворі стояло дві дерев'яні церкви – Успіння Богородиці та Живоначальної Трійці. Ні обставини виникнення, ні подальша доля даного монастиря невідомі. Є підстави вважати, що через короткий час після створення опису він припинив своє існування або ж був перенесений на нове місце. Принаймні, у документах, що стосуються Батурина останньої третини XVII – початку XVIII ст. немає жодної згадки про цю обитель.

Аналізуючи суперечливі дані про цей монастир, дослідники Ю. Ситий та О. Терещенко висловили припущення про місцезнаходження його на Базарній горі, на краю лівобережної тераси Сейму – в межах міських укріплень Батурина. На таку думку їх наштовкнула вказівка на схожу з Цитаделлю локалізацію та наявність у монастирі Троїцької церкви, яка могла бути попередницею головного храму Батурина гетьманського часу. Проте дана гіпотеза не позбавлена недоліків та потребує додаткових джерел для її підтвердження чи спростування.

Згаданий Батуринський монастир немає жодних підстав ототожнювати з Батуринсько-Крупницьким Свято-Миколаївським, який досі знаходиться у Вербівці Обмачівської сільської ради, за 6 км від Батурина, на правому березі Сейму.

Монастир цей веде свій початок від старого Крупницького монастиря, що розташовувався в низинній болотистій лісовій місцевості. Монастирська легенда свідчить про його заснування в домонгольські часи. Із забудови старого монастиря (скита) у XVII-XVIII ст. відома келія на три кімнати ігумена Дмитрія Туптала (Ростовського) та дерев'яна тридільна Миколаївська церква. В 1746–1749 рр. її перебудували по старому плану. В 1800 р. ця церква була ґрунтовно відремонтована і поставлена на кам'яний фундамент.

На скиту існував монастирський цвинтар. Тут погребали як монахів, так і світських осіб. Серед останніх відомі імена Хоми Дусика – лікаря К. Розумовського та Миколи Апраксина – чоловіка племін-

ниці Розумовського Софії Апраксині. Церкву і цвинтар скиту радянська влада знищила у 1930-х рр.

За пів версти на схід від скиту було зведено нову обитель, але точна її заснування на новому місці також невідома. Віднайдені на території діючого Микола-Крупницького монастиря археологічні матеріали дозволяють датувати його появу тут не раніше першої третини XVII ст.

Монастир розташовувався на ділянці невисокої правобережної тераси Сейму, що видається в заплаву річки, утворюючи мис. Зі сходу цей мис обмежено руслом стариці, яка йде з північного сходу (із заплавлених боліт), огинає монастир з півдня і повертає на північний захід. Біля південної стрілки мису стариця глибшає і утворює озеро. Це обводнене старорічище значно спростило оборону монастиря на початку його існування: потрібно було загородити лише північну ділянку території. З північного боку монастир прикривала значна кількість озер та боліт і глухий ліс, адже за документами XVII ст. знаходився він «в пущі над Сеймом рікою».

Гетьмани України від Б. Хмельницького до К. Розумовського дарували монастирю землі й привілеї, що дозволяло йому розбудовуватися і процвітати.

За час свого існування монастирський комплекс доповнювався, перебудовувався, неодноразово ремонтувався. Спершу всі монастирські споруди були дерев'яними. В 1681 р. було освячено збудований коштом генерального

Переживши на своєму віку кілька ремонтів, Миколаївський собор Батуринський Микола-Крупницького монастиря до нашого часу не зберігся: у 1930-х роках його розібрали більшовики.

Про укріплення та інші будівлі монастирського комплексу відомо із зображення Крупницько-Батуринського Свято-Миколаївського монастиря кінця XVII – початку XVIII ст. На малюнку показана огорожена територія обители з мурованим Миколаївським собором та дерев'яними спорудами: церквою, келійними корпусами, будинком настоятеля, криницею та іншою забудовою. Укріпленнями монастиря слугувала дерев'яна огорожа на стовпах із трьома кутовими вежами, винесеними за лінію монастирської стіни для ведення фронтального вогню. Окрім дерев'яної стіни, що обмежувала центральну частину монастирської садиби, на малюнку зображені ділянки огорожі господарського подвір'я та частоколу, який прикривав підступи до обители з північного сходу. У монастирський двір вело дві брами: парадна, з двоповерховим надбрамним корпусом – з боку Сейму, та північна – у нижньому ярусі двоповерхової дзвіниці.

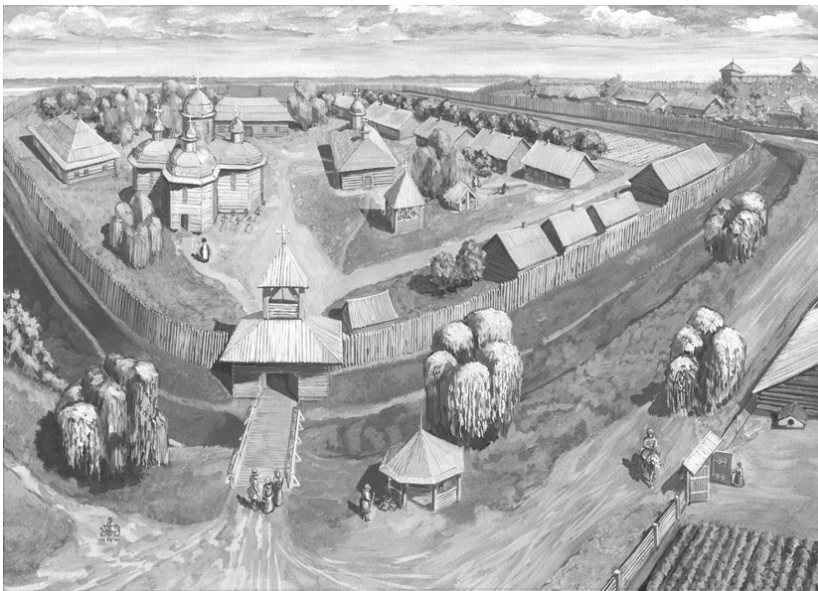
Під час розкопок 2000 р. вдалося з'ясувати місцезнаходження Миколаївського собору, надбрамної дзвіниці, монастирських келій, особливості влаштування монастирської огорожі. У ході обстеження залишків собору виявлено фундаменти притвору, зображення якого відсутнє на малюнку, що вказує на прибудову притвору вже після створення зображення.

У листопаді 1708 р. Батуринський Микола-Крупницький монастир розорило військо О. Меншикова, але обитель продовжувала існувати і розвиватися аж до часу свого закриття в 1922 р.: в 1803 р. було зведено кам'яну теплу трапезну Спасо-Преображенську церкву на місці старої дерев'яної, у 1825 р. поставила нова кам'яна дзвіниця, а в 1837 р. – кам'яний ігуменський корпус. На сьогодні від монастирського ансамблю залишилися саме ці кам'яні споруди XIX ст.

Місцем поховання видатних ігуменів монастиря була крипта, яка знаходилася під вітарем Миколаївського собору. Сліди її були виявлені під час розкопок решток храму у 2000 р. Могили монахів знаходилися і зовні собору, біля південної його стіни.

Філією Батуринського Крупницького монастиря був Кербутовський (Новомлинський, Батуринський, Воздвиженський, Бобріківський, Успенський) жіночий монастир, що існував з 1648 до 1826 р. на лівому березі річки Сейм, між сучасними селами Нові Млини та Кербутовкою Борзнянського району Чернігівської області. Сліди цієї обители були виявлені І. Кондратьєвим у 2015 р.

Таким чином, маємо відомості про три Батуринські монастирі, які в XVII і XVIII ст. існували у різних місцях.

Батуринський монастир з опису 1654 р.
Реконструкція Ю. Ситого та О. Терещенка. Малюнок О. Терещенка 2019 р.

судді Івана Домонтовича мурований собор в ім'я Святого Миколая. Архітектор його не відомий. Довжина храму становила 17 сажнів, ширина – 13, висота до хреста сягала 21 сажня.

Цей храм був взірцем доби найвищого розквіту архітектури Українського Відродження. Він мав хрестоподібну форму. Два опорні пілони несли систему циліндричних склепінь з п'ятьма банями над трьохнавим дев'ятидільним обсягом. Гранчасті рамена просторового хреста увінчували двозаломні верхи з восьмигранними підбанниками.

ДЗВОНИ ТРОЇЦЬКОЇ ЦЕРКВИ БАТУРИНА

**Наталія
ПІЛЬТЯЙ**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Як відомо, головним кам'яним храмом Батурина XVII – початку XVIII ст. був собор Живоначальної Трійці. Будувати його почав гетьман Дем'ян Ігнатович, а завершував наступний гетьман Іван Самойлович. До опорядження долучився й Іван Мазепа, який виділив на Троїцький собор 20000 золотих. Цей храм було розорено у 1708 р., а його руїни ще довго стояли на території знищеної московським військом Батуриноської фортеці.

До 1739 р. у передмісті Батурина звели дерев'яну Троїцьку церкву без приділів, яка знаходилася «на улиці к селу Миченкам лежачой» (вірогідно, на північно-західному відрізку сучасної вул. Самойловича).

У 1783 р. з ініціативи парафії було закладено новий кам'яний Троїцький храм «о пяти главах», а в травні наступного року через аварійний стан дерев'яну Троїцьку церкву запечатали. Кам'яна церква була добудована коштом гетьмана К. Розумовського і стала в 1803 р. його усипальницею. Пізніше її освятили в честь Воскресіння Христового.

Як зазначає архієпископ Філарет, до новозбудованої церкви відійшло Троїцьке цвинтарне місце площею 2307 кв. саж. (1,05 га). В спадок від дерев'яної Троїцької церкви їй дісталися і дзвони. Вони були виявлені у Воскресенській церкві дослідницькою групою С. Таранушенка в 1930 р. До нашого часу дзвони не збереглися, але завдяки польовим нотаткам дослідників та зробленим ними фотографії, що зберігається у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (ф. 278, № 651, фото 9), ми можемо познайомитися з цими пам'ятками.

Дзвін, відлитий у 1770 р., був зруйнований набомом під час радянської окупації України 1917–1922 рр.: відбито верхню частину – голову з вухом та більшу частину верхнього пояску. Виріб мав шатрову форму із незначним скосом боків широкого конусового корпусу та поступовим розширенням донизу. По верхньому краю корпусу знаходилася смуга рельєфного рослинного орнаменту, під ним, між двома рельєфними рисками, – напис у два ряди, а потім знову рельєфний орнамент зі смуг двох рослинних мотивів (лози і лілії). На поверх-

ні талії в овальному віночку вміщено відомості про майстра: «лил сей // колокол // мастер // Петр Ром//ановски»; в 3-х картушах – рельєфні зображення Святого Миколи, Святого Михайла та Богородиці.

Дзвін Троїцької церкви Батурина, 1770 р. Фото 1930 р. ІР НБУВ, ф. 278, № 651, фото 9.

На поверхні дзвону частково зберігся усталений напис, виконаний великими чіткими рельєфними літерами у два ряди: «1770 года июля [?] дня сей колокол в Богоспасаемом граде Киеве в город Батурина до храму Живоначальной Троицы коштом тое жь церкви прихожан и доброхоти жителей весу в нем пудов 16 и фунтов 10». Отже, виріб мав вагу 266 кг.

На початку 1930-х рр. у Воскресенській церкві був ще один дзвін. Він мав невеликий розмір та позначення року лиття – «АЧМЕ» (1745), а, отже, також походив із дерев'яної Троїцької церкви.

Таким чином, архівні джерела дозволяють відкрити завісу історії втрачених в «червоному столітті» церковних пам'яток гетьманської столиці Батурина – дзвонів Троїцької церкви, які століттями скликали на службу Божу вірян, виражали торжество церкви та її Богослужіння.

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

**Дарча гетьмана
Кирила Розумовського
генеральному підскарбю
Василію Гудовичу
на земельну ділянку в Батурині**

Центральний державний історичний архів України
в м. Києві, ф. 57, оп. 1, спр. 55,
арк. 974–974 зв.

Документ друкується на основі принципів, прийнятих в археографії для публікації документів XVII–XVIII ст. російською мовою, зі збереженням орфографії, але із заміною відсутніх в сучасній орфографії літер. Літера «ъ» в кінці слів не відтворена. Титла розкриті за правилами сучасного правопису, виносні літери введені у рядок. Пунктуація розставлена за сучасними правилами.

// 974

ЕЯ ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА Малой России обоих сторон Днепра и войск Запорожских гетман, действительный камергер, императорской Петербургской Академии наук президент, лейб гвардии измайловского полку подполковник, и обоих российских ИМПЕРАТОРСКИХ орденов Святых апостола Андрея и Александра Невского, також польского Белого орла и голстинской Святой Анны кавалер, Российской империи граф Кирилл Разумовский.

Имея мы в настоящем нашем собственном владении всевысочайше от Ея Императорского величества пожалованном нам и детям нашим в вечно и потомственное владение город Батурина со всеми принадлежащими к нему селами, деревнями и всякими угодьями, и желая оной город Батурина распространить и населить знатными домами, по собственной нашей воле и соизволение из

вишепомянутых вечнопожалованных нам городов батуринских земель, jako из собственных, определили мы ныне господину подскарбию генеральному Василию Андреевичу Гудовичу под строение дому его земли, лежащие за городом на урочище Гончаровки, которое землею простирается длина от самой первой улицы, как она на плане Этингеровому положена, по горе и с горы вниз по самую реку Сейм, где она ныне течение свое имеет, триста сорок четыре сажни, а в ширь тоюю улицею по ров, где и съезд к Сейму – семьдесят четыре сажени трехаршинных. И всю ту определенную нами землю ему, подскарбию генеральному господину Гудовичу, и будучим по нему наследникам его уступаем и утверждаем вечно.

Он же, господин подскарбий генеральный Гудович имеет на предписанной земле построить себе дом с потребными к нему службами от получения сего нашего универсалу в три года; и как тою землю так и построенным на ней домом, jako своим собственным добром, не имея как от нас и от наследников наших, так и ни от кого постороннего в том своем владении никакого спору и препятствия, владеть вечнопотомственно с такою свободою, что уступит либо продать и каким либо образом от себя за кого утвердить тот свой дом с землею волен и силен. Ежели под тем уступленным от нас ему и наследникам его местом какия либо пляци или грунта козачие были, то оными всеми, какия бы ни нашлись в старинных описях козачих, ему, господину Гудовичу

// 974 зв.

владеть тут же вечно и безпрепятственно, потому что мы, имея власть из оних раздачу делать в силе данного нам за собственноручным подписанием ЕЯ ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА Указа в 1750-м годе, июля 24-го дня, о построении

вновь города Батурина, определили оной город, примеряясь к тому, как и бывшую резиденцию гетманскую город Глухов многими указами сенатскими после бывшего 1748 году пожара велено регулярно строить и под регулярные дома места брать, а тем, чьи были те места взятые были, отводить из свободных за городом, построить регулярными же улицами и порядочным строением господских и прочих обывательских домов. И для того ни своих собственных, посполитым принадлежащих, пляцов и ни же козачих не уважая, за необходимо все хаты и подлые двory должны были из города выводить, почему как посполитым нашим так и козакам в городе Батурине до сего жившим, отвели иные места на их жилища, которыми им и владеть вечно в замен прежних от нас повелено. В прочем како будет впредь о полицейской должности для всего города и всех жителей городских учреждений, оному всяк построившийся в городе себя подвергнуть имеет, которому последовать должень и он, господин Гудович с наследниками, выключая то только, что мы его дом за многие его труды и старание при том же строении города Батурина от всякого постоая вечно освобождаем и охраняем. И во утверждение всего выше изображенного сей наш универсал вместо правного уступного запису за подписом нашим и за печатями, как собственною нашою графскою, так и национальною малороссийскою дан в Глухове 1761-го году октября 15 дня.

Гетман Граф К. Разумовский

Печать национальная

Печать графская

Что эта копия с подлинным сходна, засвидетельствование в суде земском повету Глуховского подписанно 1768 году июля 10. Земский писарь (подпис)

«ЯКО ГРИМЯТЬ АРМАТИ, І ГЛАСОМ, І СТРАХОМ»

**МАРИНА
ХАРМАК**

завідувач відділу історії Гетьманства НІКЗ «Гетьманська столиця»

Починаючи ще з Визвольної війни 1648–1657 рр. Україна активно нарощувала оборонний потенціал. Гетьмани Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Дем'ян Ігнатюк, Іван Самойлович та Іван Мазепа, незважаючи на утиски з боку Москви, розвивали гарматну справу й виробництво пороху та ядер в Україні. На кінець XVII – початок XVIII ст. значними центрами виготовлення гармат на території Лівобережжя були Київ, Ніжин, Глухів, Новгород-Сіверський, Переяслав-Хмельницький.

Артилерійська ливарня Глухова знаходилася за межами Глухівської фортеці і займала ділянку площею близько 6 га. Територія двору була оточена земляним валом, на ній розташовувались корпуси «литейного дома», свердлильна та цейхгаузи.

Майстерня гарматника являла собою простору кімнату, де розташовувалась велика піч зі спеціальними каналами, якими у форми для відливання надходило залізо. Форму для лиття гармати виготовляли з використанням глини, піску, а також скла, мотузки, воску, конопель, дроту, сусли. Щоб відділити від гармати форму, її розбивали. Процес виготовлення гармати був трудомістким і займав близько 3-х місяців. Так у 1675 році за гармату у півтора сажні (3 метри) вагою 100 пудів (1640 кг) майстер-гарматник отримав платню у розмірі 5 рублів. Хата роблена з сіними і прикомірком указаний період коштувала від 10 до 25 рублів. На відливання такої гармати було необхідно: «10 пудов железа на 7 рублей, 16 алтын, 4 деньги, 50 локтей железной проволоки на 6 алтын, 4 день-

ги, 1 пуд медной проволоки на 8 рублей, 1 пуд воску на 4 рубля, 13 алтын, 2 деньги, воз сена на 2 алтына, 4 деньги, 2 воза угля на 12 алтын, 2 деньги, воз коровьей шерсти на 15 алтын». Перед тим, як передати виготовлену гармату замовнику, майстер мав її випробувати, зробивши мінімально 3 постріли.

В роки гетьманування Івана Мазепи майстри-гарматники досягали надзвичайно високого рівня майстерності. Саме в цей час розвивається художнє гарматне лиття з декоруванням стволів гербами, різними левами й міфічними єдинорогами, присвятами й панегіриками. Тобто барокове мистецтво торкається й артилерії, яка репрезентує славу та потугу війська, формує почуття національної свідомості та віри в перемогу.

Гарматний парк Гетьманської України не міг існувати без пороху. Виготовлення його займалися майстри порохівники при селітроварних заводах. Про високий розвиток виробництва пороху на Лівобережжі та добру його якість згадує у своїх записках відомий французький інженер Г. Боплан «українці роблять чудовий порох». Центрами селітроваріння в Україні були Полтавщина, Київщина, Ніжинщина. До складу тогочасного «димного» пороху входили 3 елементи: селітра, деревне вугілля та сірка. Вугілля для гармат випалювали з ліщини, верби та липи на відміну від рушничного, який потребував вугілля з вільхи та черемхи.

Дослідник Володимир Борисенко дає опис порохової майстерні м. Києва. Вона мала наступне обладнання: 6 корит, 36 ночов, 2 залізних лопат, 10 ковшів, 27 сит,

9 решіт, 2 ступи, 12 мідних товчачів, 2 набійники, 2 мідних прутки. Види і кількість інструментів вказують на те, що в майстерні могло працювати кілька працівників та існував поділ праці.

Щоб виготовити порох, майстер змішував селітру, сірку, деревне вугілля та воду. За допомогою порохового млина суміш товкли. Опісля отриману суміш

Довгоствольна гармата «Лев» з гербом І. Мазепи. Відлита К. Балашевичем в 1705 р.

майстер-порохівник підігрівав на великому вогні. Коли вода випаровувалася і суміш набирала певної густоти, її висушували й пропускали через волокнисте сито. За годину 40 робітників могли виготовити 100 кг пороху. На початок XVIII ст. мінімальна річна потреба пороху для гетьманської артилерії сягала 100 тонн.

Протягом багатьох століть письменники й поети оспівують славу та потугу козацького війська, велич української «армати». Рядки Великого Кобзаря – Шевченка цьому доказ:

Було колись в Україні ревіли гармати,
Було колись козаченьки вміли панувати.

ВІДБУДОВА БАТУРИНСЬКИХ КОЛГОСПІВ У 1943—1953 РОКАХ

**РУСЛАНА
ОГІЄВСЬКА**

заступник завідувача відділу «Садіба Кочубеїв» НІКЗ «Гетьманська столиця»

За роки Другої світової війни сільське господарство Батурина зазнало величезних втрат. Нацистів влаштувала радянська колективно-господарська система і вони не стали її руйнувати, натомість використовували потенціал цієї вистражданої селянами системи для власних потреб. Як і раніше, люди працювали в колгоспах і їм за це нічого не платили.

Під час Другої світової війни у Батурині діяло чотири колгоспи: «Червоний маяк», «Імені Будьонного», «Імені Сталіна» та «Імені Шевченка». У повоєнний період ці сільськогосподарські підприємства зі-

ткнулися з багатьма труднощами: бракувало інвентарю, насіння, худоби, тяглової сили, добрив, фахівців. А держава здійснювала курс на відновлення довоєнних площ орних земель... Для обробітки колгоспних ланів використовували переважно живу тяглову силу – коней чи навіть корів, що призвело до низьких надобів молока. На початку 1944 р. на усіх тваринницьких фермах Батурина налічувалося 92 голів великої рогатої худоби, 16 голів свиней, 14 голів коней, 1 вівця.

Важливу роль у відродженні потуги колгоспів відіграли машино-тракторні станції (МТС), головним завданням яких було надання технічної допомоги та організаційно-господарське зміцнення, поліпшення якості польових робіт, підвищення врожайності та своєчасне збирання врожаю. За роки окупації тракторний парк батуринської МТС було розграбовано, знищено майстерні поточного ремонту. Станом на 1 лютого 1944 р. парк налічував 32 трактори, проте з них не було жодного справного.

В умовах колгоспного ладу сільське господарство могло розвиватися тільки

екстенсивним шляхом. У 1948 р. М. Хрущов ініціював «всенародний рух» на злиття декількох колективних господарств (укрупнення). У 1951–1952 рр. до колгоспу «Імені Сталіна» приєднано колгосп «Імені Шевченка», а колгосп «Імені Будьонного» об'єднався з «Червоним маяком».

Як і в попередні роки, основою матеріально-технічної бази сільського господарства залишалися МТС. Від оснащення їх машинами, тракторами, комбайнами залежали темпи розвитку колгоспного виробництва. У березні 1950 р. парк Батуринської МТС збільшився на 29 одиниць, додалися 3 нові складні молотарки МС-1100, 5 зернових сівалок, 5 дискових лушпильників, 2 навісні культиватори і 14 жаток-самоскидок. Однак відсоток ручної праці в колгоспах залишався надмірно високим.

Відбудова сільського господарства у післявоєнний період велася методом взяття і виконання жорстких «зобов'язань», соціалізація між організаціями, окремими групами і навіть окремими робітниками. За невиконання планів і норм застосовувалися всі форми організаційного і масового впливу.

УТИСКИ СЕЛЯНСТВА БАТУРИНСЬКОГО РАЙОНУ У ПОВОЄННІ РОКИ

**Зоя
СНИЖОК**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

У вересні 1943 р. територія Батуринського району була звільнена від нацистських окупантів. У районі відновлюється сталінізм з притаманним для цієї системи державного управління застосуванням терору та репресій. Верховна влада використовувала село як донора для відбудови промисловості. На плечі селян ліг тягар хлібозаготівельних планів, натуральних та грошових податків, примусової державної позики. Переважна більшість населення Батуринського району була зайнята у сільському господарстві. Незважаючи на хронічні проблеми колгоспів, радянське керівництво відновлює їх діяльність. У 1946 р. у районі діяло 47 колективних господарств. Оскільки основним методом управління за умов планової економіки було «голе адміністрування», то тиск місцевих партійно-радянських керівників на сільське населення набув хакливих форм.

До Чернігівської обласної прокуратури в 1945–1946 рр. надходили чисельні скарги військовослужбовців, інвалідів війни, колгоспників та одноосібників Батуринського району на незаконні каральні заходи низового партійно-радянського керівництва. Навесні та влітку 1946 р. у Батурині представники обласного та центрального комітету КП(б)У перевіряли обґрунтованість цих дій. Інспекції виявили, що у 1945 р. до райуповноваженого Міністерства заготівель надійшло 1329 скарг від жителів району, у 1946 р. – 1122 скарги, в райвиконком за 6 місяців 1946 р. надійшло 406 скарг, в райпрокуратуру – більше 500, а в райком КП(б)У за цей період – лише 35, що свідчить про недовіру людей до партійних органів.

У ході перевірок, влаштованих обласним і центральним комітетами компартії України, було виявлено масові порушення «соцзаконності». Серед них можна виділити незаконні обшуки та вилучення майна у колгоспників та одно-

осібників. За вказівкою райкому КП(б)У та райвиконкому в грудні 1945 р. були організовані бригади в складі голів сільрад і сільського активу для вилучення хліба у осіб, які здійснювали самозахоплення земель з колгоспних масивів та відмовлялися добровільно здавати зерно, вирощене на цих ділянках. Наприклад, у селі Обмачів такими бригадами було проведено близько 70 вилучень. Окрім зерна з господарств селян вилучалися й інші речі. Так, у 75-річного М.Л. Брагінця (в документі ініціали не розшифровано), три сини якого загинули на фронтах Другої світової війни, комісія у складі голови сільської ради та голови колгоспу зламала замок у сараї і забрала звідти два вози дров, драбину, бочку, ланцюг і замок. Вилучене поділили: ланцюг і замок відда-

Косари під час збирання урожаю.
Батурин. Фото 50-ті рр. XX ст.

Широко застосовувалася така міра покарання, як виключення з колгоспу. Це означало втрату хоча б найменшої підтримки та збільшення податків. Багато виключень з колгоспів району було проведено 21 квітня 1946 р. за невихід селян на роботу на Великдень. Виключення супроводжувалися переорюванням посівів на присадибних ділянках колгоспників. У колгоспі ім. Шевченка у Батурині за вимо-

гою голови сільради Кардаша та уповноваженого райкому партії Котляра з колгоспу виключили Ганну Рибак разом з чоловіком та сином. До того ж переорали присадибну ділянку цієї родини, де було посіяно 0.06 га жита, картоплі та інших овочів. Підставою для таких дій була відмова Ганни Рибак привести в колгосп свою корову, яка була звільнена від роботи за вком і через три дні мала отелитись.

Зафіксовані незаконні арешти та побиття селян. Особливу увагу привертають ці порушення у селі Атюша. Там за ініціативою голови сільської ради Савченка та голови колгоспу «Нове життя» Карацюби були заарештовані на три дні колгоспниці О. Писанка, М. Писанка, Е. Речкова (ініціали російською мовою). Тричі їх ввели під вартою в Батурин і на-

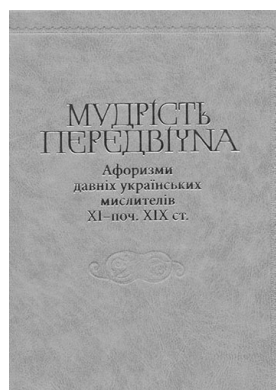
зад за відмову від контрактації телят. Колгоспницю Варвару Ігнатенко піддали арешту на 7 днів за відмову їхати на роботу на Шосткинську торфорозробку. Зневажливе ставлення до людської гідності було властивим усім представникам влади. Під час незаконного вилучення зерна голова колгоспу побив колгоспницю Лях на очах у односельців. За спробу оскаржити його незаконні дії в ЦК КП(б)У та прокуратурі батуринський райвідділ НКДБ намагався відкрити на цю жінку кримінальну справу.

Отже, у перші повоєнні роки на території Батуринського району партійно-радянська влада масово застосовувала насильницькі заходи щодо сільського населення. Причиною цього була державна політика викучування ресурсів з села. Ці каральні заходи скалічили долі сотень людей і в подальшому стали одним з факторів, що викликали масовий голод 1946–1947 рр.

ДО ВАШОЇ КНИЖКОВОЇ ПОЛИЦІ

Бібліотечний фонд НІКЗ «Гетьманська столиця» поповнився унікальним виданням – «Мудрість передвічна. Афоризми давніх українських мислителів XI – початку XIX ст.», нещодавно випущеним видавництвом «Кліо» за підтримки Українського культурного фонду.

Книга являє собою найповніше зібрання авторських афоризмів українських мислителів, які творилися приблизно від 1054-го до 1798 року. Видання, по суті, є книгою духовно-інтелектуального буття українського народу за вісім століть. Зібрані під однією обкладинкою концентровані думки давніх українських любу мудрів виразно свідчать про багатство і розмаїття культурної спадщини українського народу, глибокі джерела українського інтелектуалізму та

його багатомірну інтегрованість у загальноєвропейський контекст.

На сторінках книги представлені як відомі постаті української історії (митрополит Іларіон, Володимир Мономах, Іван Вишенський, Мелетій Смотрицький, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Григорій Сковорода та ін.), так і геть невідомі широкому читачеві постаті. Разом їх понад 100 осіб.

Ваги й значущості цьому виданню додає також те, що підібрав та упорядкував афоризми, підготував вступну статтю і примітки до книги широко знаний сучасний український письменник-класик, фахівець з історії давньої та ранньомодерної української літератури (включаючи добу Бароко) Валерій Шевчук.

Видання розраховане для широкого читачького загалу.

ДО ІСТОРІЇ ОСВІТИ В БАТУРИНІ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «РАДА»

**ІРИНА
ПАЛАМАРЮК**

молодший науковий співробітник НІКЗ «Гетьманська столиця»

Наприкінці 1905 р. в Російській імперії було прийнято нові правила про друк, завдяки яким на Наддніпрянщині з'явилася низка українських періодичних видань. Так, у Києві 15 вересня 1906 р. вийшов перший номер часопису «Рада», який став безпосереднім продовженням газети «Громадська думка». Фінансували видання українські меценати В. Симиренко та Є. Чикаленко. Останній, зокрема, продав для цієї мети частину власної землі.

Маючи низку відділів з постійними редакціями, «Рада» висвітлювала аспекти життя українських земель і відображала всі його громадсько-політичні й культурні вияви. Редакція публікувала на шпальтах газети не тільки інформаційні та аналітичні матеріали, а й статті просвітницького характеру та розвивала на сторінках газети літературну українську мову. Програма часопису передбачала друкування передових статей про актуальні суспільно-політичні та економічні питання, телеграм внутрішніх і закордонних, політичних оглядів, наукових статей, фейлетонів, оглядів преси, тощо.

Важливим розділом газети були «Дописи», в якому подавалися новини з усіх куточків України від власних кореспондентів «Ради» на місцях. Саме з цього розділу часопису ми можемо дізнатися про політичне, соціальне та культурне життя Батурина початку ХХ ст.

Питання освіти завжди було важливим, тому неодноразово висвітлювалося на шпальтах «Ради». Так, у № 223 від 4 жовтня 1907 р. читаємо: «По нашій окрузі, окрім Батурина, вчення дітей почалось з 1 сентября, а у самому Батурині про це ще й не думають. А робиться це через те, що й досі немає помешкання для учнів. Правду казати, то у нас путящої школи й раніш таки не було, хоча й існувала земська школа з трьома вчительками. Але ж власного помешкання не було і для цього користувались приватними будинками, які наймали у приватних осіб. Справа стояла дуже погано, і через те бували усякі поміж селянами непорозуміння та су-

перечки. Іноді діло доходило ледве не до чубів, а школа все не будувалася. Одного разу, через примус земства, батуринці таки намірились будувати собі власну школу і вже не земську, а двохкласову й з сільсько-господарським відділом. На таку школу кілька років тому п. Затворницький положив грошовий фонд, та частину грошей вже зібрали самі батуринці. Зважаючи на те, що для школи не було місця, селяне вдалились з проханням до управління державних маєтків. Управління негайно прохання задовольнило і дало дві десятини у казенному саду.

Таким чином, здобувши ґрунт й маючи гроші, батуринці почали тільки думати про будівлю школи. А покінь що, чи вони боялись чого, чи так що стало на перешкоді, будувати її відразу не взялися. І тільки вже торік, пізньої осені, навіть під заморозки, почали будовання. Будівля пішла якомсь мляво й школа та інші будинки при ній будуються ще й тепер: ступають та грюкають і наперсі і в середині, а кінця ніде ще й не видко. Коли вона буде готовою – Біг знає, а помешкання для учнів й нанятого немає».

го, що зразу учнів прийнято значно більше норми: до 500 душ, але ж ще багатько дітей лишилось по-за школою чекати слідуєчого року. Треба зауважити, що в прийомі не селянських дітей сього року зовсім було одмовлено.

Таким чином нарешті діждались й наші батуринці бажаної школи, котрої чекали кілька років, та шкода тільки в тім, що треба б побільшити учительський штат, бо при такій силі учнів не можна обмежитись завідуючим та трьома вчительками.

На побільшення ж штату маються й чималі кошти в процентах з 40000 карб. грошового фонду, що поклав доктор Микола Федорович Затворницький».

Зі сторінок «Ради» дізнаємося, що в Батурині на той час працювали ще дві школи грамоти при церквах: «в Батурині при церквах Воскресенській та Покровській існує ще дві школи грамоти. Обидві вони кам'яні, збудовані років з 4 тому. Витрачено на їх будівлі коло 12000 карб. Але з цього року селяне майже зовсім од них одцурались, бо за вчення дітей беруть гроші (по карбованцю від учня), а учать так, що по скінченню школи учень не має спромози й підписати свого прізвічка тоді, як по земських таких випадків не трапляється й учать без грошей. Цього року в обох цих школах, не зважаючи на те, що помешкання більше ніж на 200 душ, вчиться всього на-всього 15 учнів. Через це попечитель нової школи, старшина Стокоз та член повітової управи Л., жаліючи тих дітей, які zostалися поза школою й не бажують іти в школу грамоти, зробили пан-отцям пропозицію передати обидві школи грамоти земству з тим, щоб для них було призначено вчителів

Двокласна школа Міністерства народної освіти в м. Батурині (Училище ім. М.Ф. Затворницького). Фото 1935 р.

Та вже у № 242 від 28 жовтня дізнаємося: «Двохкласова школа міністерства народної освіти в м. Батурині, об якій на сторінках газети «Рада» подавалася звістка, що вона ще будується, цими днями закінчена, а також закінчено і належні до неї квартири вчителів; інші холодні будинки та дім під сільсько-господарський одділ поки що не збудовано. Школа збудована з цегли й містить п'ять світлич класових заль, прихожу, кабінет для вчителя, де має бути й бібліотека та кімнату-кухню для сторожа. Всі ці будинки коштіватимуть 14100 карб.

14 октября священик о. Миколай Борзаківський одправив молебня і освятив дім. На молебні була сила батуринської й із інших сіл людности. Повне вчення дітей розпочалось 18 октября.

Наскільки велике у батуринців бажання учить своїх дітей, видно вже з то-

від земства, та щоб вчити дітей по одинаковій програмі, яка буде призначена в 2-класовій школі по першому класу. Але пан-отці на таку пропозицію не пристали і школи лишають в своїх руках. А що тоді буде з тих шкіл, коли їх доведеться зовсім зачинити? Бо параквіяне балакають, що й на топливо ні відкупіть взяти; а як школи грамоти й животіють тільки з тих грошей, що беруться з дітей по карбованцю, то звичайно за 15 карбованців не протопляться».

Таким чином у газетних статтях на шпальтах «Ради» висвітлено реальний стан та злободенні проблеми освітніх закладів Батурина початку ХХ ст. До слова, приміщення двохкласової школи (училище М. Затворницького) та Воскресенської й Покровської церковнопарафіяльних шкіл збереглися до нашого часу і є пам'ятками місцевого значення.

«БАТУРИН» ЮРІЯ НАГУЛКА В БАТУРИНІ

**ОКСАНА
НОВИК**

провідний зберігач
фондів
НКЗ «Гетьманська
столиця»

23 серпня 2019 року, в день Державного Прапора України Національний заповідник «Гетьманська столиця» отримав надзвичайний подарунок з нагоди відзначення 10-ї річниці з дня відкриття палацу гетьмана Кирила Розумовського після реставрації 2003–2008 рр. Під час святкового концерту «VIVA Батурин!» заслужений діяч мистецтв України Юрій Нагулко урочисто передає закладу свою картину «Батурин». Вона є результатом його першого візиту автора до «Гетьманської столиці» у 2015 році. Із святою сцени художник розповів, що вперше завітав до Батурина досить пізно, за рекомендацією Бориса Возницького і потім приїздив ще декілька разів, бо залишив частину себе на цій землі.

Робота Юрія Нагулка «Батурин» від 23 серпня 2019 року зайняла почесне місце в найкращій залі палацу гетьмана Кирила Розумовського серед експонатів виставки, присвяченої гетьману Івану Мазепі. Неможливо оминати ту моторошну історію, яку передає полотно Юрія Нагулка: «Скільки забитих і не віднайдених серед згарища, – козаки, жінки, діти, старці... Летять душі убитих, ще не усвідомивши себе інаковими, – власне безтілесними. Все ще в герці криваво трудиться козак-сердюк своїми шаблями, яких уже немає в руках. Хтось підтримує мертвого товариша, а вже сам мертвий; прямують в небесні обителі дівчата, жінки...». Ось чим заплатив Батурин за нашу незалежність! Вічний Батурин, наша вічна туга і вічний біль...

Батурин. Юрій Нагулко, 2015 р.

Знакомим є й те, що першим з оновленою експозицією ознайомився Президент України (2005–2010 рр.) Віктор Ющенко, який відкрив для українців Батурин вже в наш час, привернувши увагу суспільства до Батуринської трагедії 1708 року.

Юрій Нагулко провів понад 40 персональних виставок в Україні та за її межами. Протягом 2009-2010 років роботи художника були представлені в «Метрополітен музей» і National Arts Club в Нью-Йорку, на найбільшому мистецькому форумі «ART-BASEL|MIAMI BEACH». Було відкрито експозиції художника в Українському Домі в Нью-Йорку і Українському культурному центрі в Парижі... Митець активно виставляється і продається в Україні та світі: в 2011 його роботи були успішно продані на аукціонах Phillips de Pury & Company і Bonhams.

Велика подяка панові Юрію за безмежний талант, високий патріотизм та відкрити чужину душу. Картина «Батурин» – в Батурині, адже тільки тут, на цій політій кров'ю землі ми можемо усвідомити, яку ціну заплатив Батурин за нашу Незалежність.

Продовжуємо публікувати роботи-переможці цьогорічного конкурсу Розум-фест, проведеного НКЗ «Гетьманська столиця» у січні-березні 2019 р.

У номінації «Слово» III місце здобув **Прокопенко Ярослав** – учень Батуринської загальноосвітньої школи I–III ступенів ім. Григорія Орлика

Тисячоліттями над Сеймом Батурин славний стояв, Який був відомим містом Серед багатьох держав. Тут Ігнатівич й Самойлович Державні справи вершили Та через старшинські змови У Сибіру життя свої скінчили. А коли Мазепа отримав булаву, Батурин став як пишний Іліон, Величі якого добивався

всякий ум:
Багато в місці було чоґо.
Та дружба з шведським королем І прагнення волі для України Було розділене царем Як непокора «до Великої Росії». Тому столицю було

сплюндровано І жителів вирізано всіх Завдяки зраді Івана Носа. Що ворожі війська до Батурина впустив.
За гетьманства Розумовського Батурин відновивсь як місто, Повстав з руїни та попелу І знов столицю гетьманською нарікав.

Кирило планував великий у Батурині Університет побудувать, Та ця смілива задума Стала імперії дошкулять Бо непотрібні були в Росії Розумні прості українці, Які б Україну відродили Від Дону до Вісли. Славна в Батурина історія Та і зараз він відомим є, Своєю мальовничою природою І пам'ятками про великих людей.

Та якби не Віктор Андрійович, То не було б, видно, цієї краси Яка відроджена з нуля, з один уламищ Постає з забутих руїн.

Науково-популярна газета «Слово «Гетьманської столиці»

Засновник і видавець: Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»
Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
№ ЧГ 352-08 від 28.07.2006 р.

Адреса редакції: вул. Гетьманська, 74, м. Батурин Чернігівської обл., 16512, Україна
E-mail: baturin.capital@ukr.net, веб-сайт: http://www.baturin-capital.gov.ua
тел./факс: +380-4635-48437, тел. +380-4635-48013
Обсяг – 1,0 друк. арк.

Газета віддрукована в ТОВ «Конотопська міська друкарня»
(вул. Красногірська, 9, м. Конотоп Сумської обл., 41600)

Тираж 1000 прим. Зам. № 362.

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів)
За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори)

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Редакційна колегія

Кіяшко Любов Григорівна
(редактор)
Саєнко Наталія Анатоліївна
(відповідальний секретар)
Зозуля Сергій Юрійович
Огієвська Руслана Іванівна
Новік Оксана Андріївна

Редакція запрошує до співпраці професійних науковців, краєзнавців-аматорів, шанувальників історії